

гогічних дисциплін у вузівському навчанні студентів природничих спеціальностей.

Література

1. Аносов І.П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект / І.П. Аносов. – К. : Твір Ампер, 2003. – 391 с.
2. Аносов І.П. Педагогічне вчення А.С. Макаренка як інноваційний напрямок антрепренерської освіти / І.П. Аносов // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць. – Х., 2003. – № 4. – С. 83–90.
3. Гузій Н.В. Аксиологічний потенціал педагогічного професіоналізму / Н.В. Гузій // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. статей. – К. : Пед. преса, 2003. – Вип. 5. – С. 95–103.
4. Леонтьєв Н.А. Потребности, мотивы, эмоции / Н.А. Леонтьев // Психология эмоций : тексты. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – С. 162–172.
5. Макаренко А.С. Педагогическая поэма / А.С. Макаренко ; сост. вступ. ст., примеч., коммент. С. Невская. – М. : ИТРК, 2003. – 736 с.
6. Молодиченко В.В. Модернізація цінностей в українському суспільстві засобами освіти: (філософійський аналіз) / В.В. Молодиченко. – К. : Знання України, 2010. – 383 с.
7. Николенко Д.Ф. Структура личности воспитания / Д.Ф. Николенко // Формирование личности воспитателя общеобразовательной школы в педагогическом вузе : сб. науч. тр. – К. : КГПИ, 1984. – С. 12–19.
8. Окса М.М. Формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі вивчення загально педагогічних дисциплін / М.М. Окса // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : зб статей. – К. : Пед. преса, 2003. – Вип. 5. – С. 221–228.
9. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии установки / Д.Н. Узнадзе // Психологические исследования. – М. : Наука, 1966. – 327 с.
10. Шелер М. Избранные произведения : пер. нем. / под ред. А.В. Денежкина. – М. : Гнозис, 1994. – 490 с.

КОТ О.П.

ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ В ЗАРУБІЖНІЙ НАУЦІ

Мета сучасної освіти – виховання людини як суб'єкта культурно-історичного процесу, який відображає в собі історичний розум, культуру людства й відчуває свою відповідальність перед майбутнім як своїм майбутнім, залежним від його сучасних дій. Водночас освіта – педагогічна система, у центрі якої Людина, множина людей; спосіб функціонування цієї системи – педагогічна діяльність. Зміст і мета освіти – людина в постійному розвитку, її духовне становлення, гармонія її відносин із собою й іншими людьми, зі світом. Таким способом освіта на державному рівні створює умови розвитку – саморозвитку, виховання – самовиховання, навчання – самонавчання всіх і кожного. Отже, система освіти антропологічна по суті, створюється для людини, функціонує й розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості.

Проаналізовані джерела дають підстави для висновку про те, що питанням становлення педагогічної антропології в зарубіжній науці цікавляться багато сучасних науковців, не стали винятком і ми. Значний внесок у розробку теоретичних аспектів педагогічної антропології зробили

Б. Ананьєв, Б. Ломов, Л. Занков, В. Давидов. Її історичний аспект досліджує Б. Бім-Бад, С. Сластьонін; методологічний і практичний аспекти педагогічної антропології представлено в розробках І. Бирич, В. Куликова, В. Максакової, Л. Рахлевської, Ю. Садова, Ю. Тюннікова.

Однак розвиток педагогічної антропології та чітке розуміння антропологічних принципів не були предметом цілісного дослідження.

Метою статті є аналіз витоків та функцій педагогічної антропології й наукового розуміння антропологічного принципу.

Згідно зі словником іншомовних слів, “антропо... (грец. anthropos людина) – перша складова частина складних слів, яка відноситься до людини, людський”. Термін “антропологія” в науці закріплений за дисципліною, що вивчає природне походження людини та її рас, мінливість будови тіла людини в часі і територіально. Антропологія включає три розділи: вчення про походження людини (антропогенез), морфологію людини та етногенез (расознавство) [5].

Відомо, що первинним є загальновідомий термін “філософська антропологія”, що означає в широкому розумінні вчення про природу (суттєвість) людини. Цей термін був запропонований І. Кантом (1724–1804) для позначення особливої автономної галузі знань, нової науки про людину, якої до того часу не було. Відомий філософ стверджував таке: людина – найголовніший предмет науки, кінцева мета науки – пізнання самої людини; пізнання людини є найважливішою умовою розуміння світу в цілому [5]. Хоча в той час прийнятою була інша позиція: шлях до пізнання людини лежить через пізнання світу.

Антропологія, на думку І. Канта, повинна була черпати знання з трьох джерел: інших (самих різних) наук; художньої літератури; практичного спілкування дослідника з різними людьми, що перебувають у різних ситуаціях. Таким чином, І. Кант вважав антропологію комплексною сферою пізнання.

Цікавим видається уявлення філософом антропології як науки, що складається з двох структурних компонентів: фізіологічної та прагматичної частин. Перша повинна була відповісти на запитання, що робить з людини природа, а друга – що робить або може й повинна робити із себе сама людина. Така структура нової науки запропонована І. Кантом не випадково: вона відповідала його розумінню людини [4, с. 133].

З’ясовано, що самостійною наукою, визнаною як наукове людинознавство, антропологія стала завдяки Ч. Дарвіну (1809–1882) лише в середині ХІХ ст. Свої уявлення про людину він виклав у різних публікаціях, перш за все, в основній праці “Походження видів шляхом природного відбору” (1859). Метою антропології, за Ч. Дарвіним, було повне розуміння особливостей унікального вигляду Homo sapiens – людини розумної, що є вищою ланкою в еволюції живого [4].

У ХІХ ст. Л. Фейєрбах (1804–1872) свою філософію називав антропологізмом, оскільки людина проголошувалася основним предметом філософії. Суть фейєрбахівського антропологізму полягає в тому, що лю-

дина постає як родова істота, тобто як істота, наділена рисами, притаманними людському роду взагалі. Такими родовими рисами він вважав мислення (розум), волю й чуттєвість (серце). У розробленій ним теорії пізнання утверджується сила людського розуму. Він показує, що за допомогою теоретичного мислення людина здатна досягти великих успіхів у пізнанні світу. Але значно менше уваги, порівняно з попередниками, він приділяв культуротворчій природі людини, її історичному способу буття.

М. Шелер (1874–1928) у філософській антропології бачив головну науку про сутність людини, її метафізичної природи, про сили та здібності, які рухають її, про основні напрями й закони її біологічного, психічного, духовного та соціального розвитку.

Людина, за М. Шелером, – це істота, що перевершує сама себе й світ. Людина відкрита для світу, має можливості для дії, здатна та змушена постійно робити вибір. Для освіти ця ідея має принципове значення. Освіта – це, передусім, розвиток і саморозвиток. Педагогічна діяльність спрямована на створення умов саморозвитку, самоосвіти людей, забезпечення для них можливостей вільної й творчої дії.

Комплекс людинознавчих знань, який швидко накопичила антропологія, об'єктивно зробив її універсальною наукою про людину. Надмірна кількість інформації, отриманої антропологами, привела як до диференціації всередині самої науки про походження видів, виділення з неї самостійних наукових напрямів, так і до зростання інтересу до людини з боку інших гуманітарних наук і виникнення в них власних антропологій. Як відомо, існує філософська, релігійна, культурна, соціальна, психологічна та інші антропології. Антропологія, що була універсальною, стала лише однією з наук природничонаукового напрямку. Вона включає расознавство, морфологію людини, антропогенез і педагогічну антропологію. Педагогічна антропологія вивчає антропологічну сутність дітей. Вона відпрацьовує способи фіксації змін природи дитини під впливом різних чинників – природних, соціокультурних, екологічних; описує типову для конкретного етносу вікову динаміку образу дитини.

У 1928 р. вийшла праця Г. Ноля (1879–1960) “Педагогічне людинознавство”, де обґрунтовано думку про створення педагогічної антропології – синтезу різних підходів до людини і теорії педагогічної діяльності. Виховання (освіта) розумілося Г. Нолем як спочатку властивий людському буттю атрибут і виводилася зі специфіки людського існування, з природи самого вихованця. Він вважав людину пластичною істотою, здатною до саморозвитку, пошуку свого покликання в процесі виховання. Вихователь тільки тоді зможе забезпечити розвиток задатків, здібностей вихованця, коли буде забезпечений надійним інструментарієм, узятим з різних наук про людину [3].

Головним для педагогічного антрополога є питання про сутність людини та її освіти. На думку О. Больнова (1903–1991), цю сутність не можна розуміти як незмінну й задану на всі часи: педагогіка не повинна орієнтуватися на завершену картину людини, оскільки це закриває їй погляд у

майбутнє. “Відкритість” сутності людини – світоглядна основа свободи дій для вихователя. Навчання та виховання визначаються як категорії людського буття й поза людиною не мисляться. Антропологічний погляд на освіту повинен створити новий тип педагогіки. Її головним завданням має стати розуміння сутності виховання з позицій філософської антропології. Для педагогічної антропології “відкритим питанням”, як вважав В. Лох, стає процес виховання, виховна зумовленість людини.

Як інтегративну науку, педагогічну антропологію також розумів Г. Рот (1906–1983). Він узагальнює різні наукові знання про людину в аспекті виховання, у тому числі педагогічні. Згідно з Г. Ротом, психологічне дослідження виховання певною мірою рівнозначно інтегративній педагогічній антропології. Але існує специфіка психологічного й педагогічного поглядів на людину та її виховання. Психологія вивчає людину реальну, педагогіка досліджує, що в людині змінюється шляхом виховання і як цього можна домогтися [3].

Висновки. Педагогічна антропологія відіграє роль інтегрованого знання про дитину як цілісну істоту, повноцінного представника *Homo sapiens*, повноправного учасника виховного процесу. Вона виконує низку функцій: є теорією сучасного педагогічного знання; науковою основою гуманітарного педагогічного світогляду; теоретичним обґрунтуванням педагогічних новацій у вихованні.

Провідні ідеї педагогічної антропології: цілісність і неподільність духовної й біологічної природи людини; суб’єктність людини; єдність загального, особливого та окремого в кожній людині; взаємозв’язок індивідуального й соціального в людині; сукупність розумового, етичного та фізичного в розвитку людини; здатність до навчання виховання й людини.

Література

1. Баталіна А.Я. Цивілізаційно-антропологічний підхід як методологічний інструментарій в розв’язанні педагогічних проблем / А.Я. Баталіна // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (відп. ред) та ін. – К. ; Запоріжжя. – Вип. 18. – 300 с.
2. Бим-Бад Б.М. О перспективах возрождения педагогической антропологии / Б.М. Бим-Бад // Советская педагогика. – 1988. – № 11. – С. 11.
3. Ильяшенко Е.Г. Педагогическая антропология в России: история и современность : монография / Е.Г. Ильяшенко. – М. : Изд-во УРАО, 2003. – Вып. 20. – 132 с.
4. Куликов В.Б. Філософсько-педагогічна антропологія: проблеми і тенденції / В.Б. Куликов // Питання філософії. – 1985. – № 6. – С. 132–139.
5. Мельничук О.С. Словник іншомовних термінів / О.С. Мельничук // Головна редакція української радянської енциклопедії академії наук української РСР. – К., 1974.

КРАМАРЕНКО А.М.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “СОЦІОПРИРОДНІ ЦІННОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ”: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Відносини суспільства з природою ускладнюються одночасно зі становленням цивілізаційного виміру життя людини. У ХХ ст. посилення не-